

İmgesel Özgürlük: IKBY Referandumunu Görüntülerle Okumak

Batı'nın tarif, tayin ve müsaade ettiği –yani güdümlenmiş bir güzergâhın sonunda– “mutlak bağımsızlığa” ya da bölgedeki en klişe söylemle “onurlu özgürlüğe” erişilebileceğine inanmak, yüzyıldır bu hayalle yaşayan ve mücadele veren bir halkın en güncel ve en sahici dramıdır.

Sertaç Timur DEMİR

Her türlü çelişkinin ya da çatışmanın görüntülerle ifade bulduğu kaotik bir kültürde yaşadığımız aşikâr. Öyle ki imaj bombardımanı altında zihinler karışmış, duygular karmaşıklaşmış, kavramlara anlam bağlarından kopmuşa benziyor. Bugün her şey –tıpkı özgürlük anlatısında olduğu gibi– aşırı görünürleşmesiyle birlikte yitime uğruyor, boşluğa dönüşüyor, hatta tam da sloganlaştırdığı şeyin içinde eriyor. Bu durum yüce bir mazi ile tehditkâr bir geleceğin arasında sıkışıp kalmış doğum ve yıkım yüklü Ortadoğu coğrafyası için daha fazla geçerli olsa gerek. Burada acılar daha sinematografik, daha imgesel, daha görsel, daha yoğunluklu, bu

yüzden daha ajitatif ve daha manipülatif.

Bu makalede, IKBY (Irak Kürt Bölgesel Yönetimi) uhdesinde 25 Eylül 2017’de gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu, sürecin öncesi ve sonrası bağlamında ve ekranlara yansıma formu içinde ele alınmaktadır. Nitekim artık kitlesel değişimler ya da –yaşanıyorsa– devrimler her şeyden önce birer görsel tema olarak tecrübe edilmektedir. Olanı değil; daha çok olması isteneni –yani reel olandan ideolojik olanı, düşünsel olandan duygusal olanı– öne çıkartan görüntülerdir bunlar. Bu açıdan en genel hatlarıyla bölgeyi dizayn eden veya etmeyi hayal eden iktidarların veya iktidar-adaylarının

ürettiği bu görseller, sanki parçalanmışlık ya da yok oluş sendromunu örtbas etmeye çalışır gibidir.

Referandum Öncesi

Referandumda seçmenlere sorulan “Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi dışında kalan Kürt yerleşimlerinin bağımsız bir devlet olmasını istiyor musunuz?” sorusuna kaç kişinin ne cevabı verdiğinin neredeyse hiçbir öneminin olmaması ilginçtir. Çünkü özellikle referandum öncesinde küresel saflar netleşmiş, karşılıklı demeçler verilmiş, bölgedeki halk da sonuçtan ziyade sürecin hararetinde buharlaşmıştır.

Jarusalem Post'ta yayımlanan fotoğrafta referandumda bağımsız bir devlet kurma girişimine destek veren İsrail'in bayrağını sallayan bir Kürt seçmen ve etrafındaki itirazsız kalabalık görülmektedir.

Reuters'ten Ahmed Jadallah'ın çektiği fotoğrafta Erbil'de modern görünümlü bir kadın uluslararası kamuoyuna referandumun olumlu yüzü olarak sunulmuştur.

Bugün artık bölgede zor olan şey – bağımsızlık yollu da olsa– ayrılma değil; bir araya gelmektir. Çünkü her bir oluşum, bir diğ erinin üzerinde neden olduğu ve eninde sonunda kendinin de ödediği acı bedellerle gelmektedir. Paradoks o ki, özellikle Ortadoğu'da acılar hayalleri; hayallerse en fazla acıları tetiklemektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Irak'ın toprak bütünlüğü" nün önemine dair yaptığı kararlı tenkit ve ikazlar, bağımsızlık arzusunu bir tür manevi sarhoşluk hali içinde kutlayan halkın çığ lıkları altında silikleşmiştir. Öyle ki bu istenci gerçekleştirmek adına, sürece destek veren İsrail'in dahi bayrakları bölgesel yönetimin afişleriyle uyumlaştırılmıştır. İsrail Başbakanı Netanyahu'nun *Jarusalem Post*'un haberine göre söylediği "Kürtler cesur, Batı'nın dostu ve bizimle aynı değerleri paylaşan bir halk". "Kürtler, Irak'ın bir bölümünde devlet sahibi olmalı" sözleri de bölge halkının sloganlarına karışmıştır.

Bu arada Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) Politbüro Sorumlusu Mele Bahtiyar da "bağımsız Kürdistan" yönelimine Batı'yı referans göstererek meşruiyet aramaktan çekinmemiştir. Şöyle demiştir Bahtiyar:

The Washington Times'ta Linas Garsys tarafından çizilmiş resimde özgürlük heykeli üzerinden Kürtlerin Bağımsızlık mücadelesi konu alınmıştır.

“Tüm büyük ülkeler peşmergeyi dünya özgürlüğünün koruyucusu olarak görüyor. Söyler misiniz hangi orduya dünyanın özgürlük savunucusu nitelemesi yapılıyor? Suriye’ye mi, Irak’a mı, Türkiye’ye mi, İran’a mı, Mısır’a mı, Arap ülkelerinin ordularına mı? Hayır. Dünyadaki özgürlüğün tek savunucusu olarak peşmerge görülüyor. Eğer Amerika, Fransa, Almanya, İngiltere, Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu ve Doğu Avrupa özgürlük savunucusu olarak görüyorsa, o halde neden referandum yapmasın?”

Oysa Batı’nın tarif, tayin ve müsaade ettiği –yani güdümlenmiş bir güzergâhın sonunda– “mutlak bağımsızlığa” ya da bölgedeki en klişe söylemlerle “onurlu özgürlüğe” erişilebileceğine inanmak, yüzyıldır bu hayalle yaşayan ve mücadele veren bir halkın en güncel ve en

sahici dramıdır. Suriye’de YPG safhalarında savaşan kadın teröristlerin ABD’yle ilgili konularda Obama’ya “hewal” demesi bu dramın başka bir uzantısıdır. Kaldı ki, referandum öncesinde ABD ertelemeyen, AB dengelerin gözetilmesinden, Rusya ve İran –tıpkı Türkiye gibi– ülkesel bölünmenin açmazlarından bahsetmiş, Barzani’yi buna uygun hareket etmeye açıkça davet etmiştir. Gelinen noktada, örneğin Almanya’nın beyan ettiği “referandumun bağlayıcı olmayacak olması”nın yanı sıra koltuğundan olan bir “yalnız” Barzani imgesi belirlemiştir. Kim bilir belki de “evet” demeye hazırlanan halkın sokaklarda sergilediği coşkunun etkisiyle, Barzani gerçeklikten bu denli kopabilmiştir.

Evet, sokaklar ellerinde “Kürdistan bayrakları” dillerinde “işte tam zamanı” söylemi üreten halk,

günler boyu süren “aşırı renklendirilmiş”, “yüksek katılımlı” buluşmalarıyla gerçek-dışı bir aura türetmiştir. Bunda, hiç şüphesiz bu “coşku”nun uluslararası basında aldığı cilalandırılmış pozisyonun da etkisi büyüktür. Kurmaca film setini andıran bu sokaklarda Batılı/Batıcı diskur, “Kürdistan Irak değildir” türünden yargıları yaymıştır.

Sekülerize ve modernize edilen bu propaganda sürecinin en öncü aktörleri, Suriye’de YPG, Türkiye’de PKK üzerinden yürütüldüğü gibi kadınlardır. Evlerden sarkıtılan, duvarlara çizilen ya da arabalara yapıştırılan bayraklar, üzerinde en fazla etiketlenen kadınlarla simgesel anlamlara kavuşmuştur. Bu, Batı’yla konuşmanın –daha doğrusu kendini Batı gözünde sempatikleştirmenin– en uygun dilidir. Bu geçerli ve tesirli dil, Batı’ya muhalif

kapalı Arap toplumunun yerini yenilikçi ve modernist Kürt halkının alması gerektiğini ima etmektedir çünkü. Görseldeki kadının tişörtündeki “peşmerge” yazısı da, Kürt-merkezli hak arayışını daha cazibeli ve daha kabul edilebilir kılma arzusunu taşımaktadır.

Yeni(lenmiş) Irak haritası içinde –tıpkı kesilmiş bir pasta gibikendi sınırlarını çizen yönetimin bu tavrını basitleştirmenin –daha doğrusu yumuşatmanın– en yalın çözümlerinden biri de, görsellerde biraz da çocuklara yer açmaktır. Başka bir deyişle, çocukları oy atan mutlu insanların arasında bu kalkışmayı masumlaştırma aracı olarak görselleştirilmektir. Süreci güçlü resmetmek için de halay çeken veya birbirine sarılan yığınların kimliksiz ama adanmışgörünen tasvirleri yapılmıştır. Her miting, her katılımcının bir diğerini güdülediği, bağımsızlığa inandırdığı bir çeşit tiyatro oyununu andırır. Fakat neticede hakikat, kurgusal olanı bastırmakta –yani oyunu bozmakta– geç kalmamıştır.

Referandum Sonrası

%90’ın üzerinde çıkan “Evet” oyunun bir şeyi temsil etmediğini anlamak çok zaman almamıştır. Çünkü IKBY’nin göbekten bağlı olduğu uluslararası erkeklerin referandum hakkında verdikleri ön-kararlar sürecin içini ta başından boşaltmıştır. Artık ne sevinç gösterileri, ne sloganlar, ne umut vadeden kadınlar, ne masum çocuklar, ne derin teoriler ve ne de pratik öneriler kalmıştır elde. Referandumun hemen ardından Barzani’nin başta İbadi’ye dönük “barışçıl” olmayı salık veren davetleri de istedik karşılığı sağlamaya yetmemiştir.

Artık ipler gerilmiş, bir zamanlar özgürleşmeyi çağrıştıran ayrılma fikri, bu kez daha keskin kopuşları dayatmıştır.

Sevinç ve heyecanla başlayan, coşkuyla yürütülen kampanyalar referandum sonrasında yerini hızla belirsizlik ve dolayısıyla kaygıya bırakmıştır. Irak, İran ve Türkiye’den gelen yaptırımcı açıklamalar ve daha mühimi hakkında büyük umutların beslendiği Batı’nın sessizliğe bürünmesi bu endişeyi daha kolektif ve daha aşılmaz bir boyuta taşımıştır. Tam bağımsız olma sadetinin başında dehşet verici bir izolasyon ve karmaşayla karşı karşıya kalan halk, Barzani’nin görevi bırakacağını açıklamasıyla yeni ama daha kontrolsüz ve daha hissi arayışlara girişmiştir. Irak ordusunun Kerkük’e gerçekleştirdiği operasyon, kazanım arayışındaki Kürtlerin, yakın oldukları nimetlerden de birkaç adım daha uzaklaşmasına neden olmuştur.

Bu sırada IKBY’den yayılan görüntüler yeniden Kürtlerin IŞİD’e karşı mücadele verdiğini hatırlatmaya dönük olmuştur. Şu açıktır ki, yüzyılı aşan bir süredir bağımsızlık düşüncesi sahip bir toplumun devlet kurma arzusunu askıya alsa bile, bundan tümüyle vazgeçmeyeceği açıktır. Yine de bağımsızlık fikri etrafında birleşmeyi hayal eden bölge, bugün kendi içinde daha büyük yarıkların açıldığı bir bölünmeyi ifade etmektedir. Örneğin bir karikatürde içinde bulunduğu gemiyi gizlice keserken görünen Barzani’nin esasında kendi sonunu da getirdiği ima edilmiştir. Başka bir karikatürde İsrail’in verdiği bıçakla Irak ipini kesen ama sonrasında kendisi aşağı düşen bir Barzani belirmiştir.

Sekülerize ve modernize edilen bu propaganda sürecinin en öncü aktörleri, Suriye’de YPG, Türkiye’de PKK üzerinden yürütüldüğü gibi kadınlardır. Evlerden sarkıtılan, duvarlara çizilen ya da arabalara yapıştırılan bayraklar, üzerinde en fazla etiketlenen kadınlarla simgesel anlamlara kavuşmuştur.

Burada Barzani’yi kendinden menkul bir şahıs olarak değil; çok uzun yıllardır yürütülen köklü ve derin bir stratejinin temsili figürü olarak görmek gerekmektedir. Barzani’nin KDP’si etrafında yaşanan ayrışmaların, yeni iç çekime ve çatışmaları kışkırtabileceği söylenebilir. Özellikle Goran, sonra Komala hareketleri ve KYB’nin varlığı, yeni yükselişleri; yeni yükselişlere koşut yeni ilişki ağlarını; yeni gerilimleri ve yeni birleşmeleri zorlayacaktır. Bunun sonucu olarak bugün artık bölgede zor olan şey –bağımsızlık yollu da olsa– ayrılma değil; bir araya gelmektir. Çünkü her bir oluşum, bir diğerinin üzerinde neden olduğu ve eninde sonunda kendinin de ödediği acı bedellerle gelmektedir. Paradoks o ki, özellikle Ortadoğu’da acılar hayalleri; hayallerse en fazla acıları tetiklemektedir. ○

Gümüşhane Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr.